

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

**IHRA-richtlijnen
inzake de
identificatie
van relevante
documentatie voor
Holocaustonderzoek,
-educatie en
-herdenking**

Over de IHRA

De International Holocaust Remembrance Alliance verenigt regeringen en experts om Holocausteducatie, -herdenking en -onderzoek wereldwijd te versterken, te bevorderen en uit te dragen en om toe te zien op de toezeggingen van de Stockholmverklaring uit 2000 en van de Ministeriële Verklaring uit 2020.

Tijdens de plenaire vergadering van 10 november 2021 in Thessaloniki hechtten de 35 IHRA-lidstaten hun goedkeuring aan de IHRA-richtlijnen inzake de identificatie van relevante documentatie voor Holocaustonderzoek, -educatie en -herdenking.

We willen onze dank betuigen aan de organisaties die deskundig advies gaven aan de projectgroep die de richtlijnen opstelde. Het gaat om de European Archives Group (EAG), de European Board of National Archives (EBNA), de European Holocaust Research Infrastructure (EHRI) en de European Union Diplomatic Archives (EUDiA).

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

**IHRA-richtlijnen
inzake de
identificatie
van relevante
documentatie voor
Holocaustonderzoek,
-educatie en
-herdenking**

Woord vooraf

Al decennialang komt de documentatie van en over de Holocaust en zijn historische kader in het gedrang. Ze raakte voor een groot deel versnipperd en talrijke documenten werden ontoegankelijk gemaakt.

Samen met hun bondgenoten en collaborateurs doodden de nazi's niet alleen Joden, Roma¹, politieke vijanden en andere slachtoffers, ze stelden ook alles in het werk om hun cultuur te verwoesten. Daarom is elk document dat kan aantonen hoe deze slachtoffers voor, tijdens en na de Holocaust leefden, uiterst waardevol.

Het is belangrijk open toegang te verschaffen tot Holocaustgerelateerde documentatie en gegevens. De IHRA-lidstaten verklaarden namelijk dat ze “zich gezamenlijk hebben verplicht licht te werpen op de nog bestaande schaduwen van de Holocaust” en dat ze “alle nodige maatregelen zullen treffen om de openstelling van archieven te bevorderen, zodat wetenschappers toegang krijgen tot alle documenten die over de Holocaust beschikbaar zijn.”²

Zoals uiteengezet in de ‘H2020 Program Guidelines on FAIR Data’, die in 2016 werden vastgelegd in het Horizon 2020-programma van de Europese Unie, moeten de archiefdata ‘zo open als mogelijk en zo gesloten als nodig’ zijn – ‘open’ met het oog op de herbruikbaarheid en op de vlotte voortgang van het onderzoek, maar tegelijkertijd ‘gesloten’, zodat de privacy van de betrokkenen wordt gewaarborgd.

De praktische invulling is echter ingewikkelder. In alle EU-lidstaten regelt de nationale wetgeving de toegang tot documenten die in openbare archieven worden bewaard. Hoe lang de toegang tot documenten met persoonsgegevens wordt beperkt, verschilt van land tot land en hangt bovendien af van de aard van die persoonsgegevens. Vanwege die verscheidenheid begon de International Holocaust Remembrance Alliance via haar ‘Archival Access Project’ in kaart te brengen hoe toegankelijk documentatie uit de Holocaustperiode is en met welke uitdagingen onderzoekers te maken krijgen.

Mede dankzij dit project werd een specifieke uitzondering voor documenten over de Holocaust opgenomen in de algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van de Europese Unie (EU-verordening 2016/679 van 27 april 2016). EU-verordeningen zoals de AVG zijn bindende wetgevingshandelingen die over de hele Unie volledig moeten worden toegepast. De AVG, die in 2016 door het Europees Parlement werd aangenomen, is de opvolger van de vorige wetgeving inzake gegevensbescherming en heeft de uniformiteit van de normen over alle lidstaten heen versterkt. De AVG liet de staten evenwel enige ruimte om vrijstellingen in te voeren op specifieke gebieden, waaronder de archivering in het algemeen belang of voor historisch onderzoek.

Uit bezorgdheid om de mogelijke, onbedoelde impact van de AVG op de toegang tot Holocaustgerelateerde gegevens, ging de IHRA in 2015 in gesprek met het Europees Parlement.

Die dialoog had als resultaat dat overweging 158 tijdens het wetgevingsproces werd toegevoegd aan de AVG. De overweging luidt als volgt:

“Wanneer persoonsgegevens voor archiveringsdoeleinden worden verwerkt, dient deze verordening ook voor verwerking met dit doel te gelden, met dien verstande dat deze verordening niet van toepassing mag zijn op persoonsgegevens van overleden personen. Overheidsinstanties of openbare of particuliere organen die in het bezit zijn van gegevens van algemeen belang moeten diensten zijn die, conform het Unierecht of het lidstatelijke recht, wettelijk verplicht zijn gegevens van blijvende waarde voor het algemeen belang te verwerven, te bewaren, te beoordelen, te ordenen, te beschrijven, mee te delen, onder de aandacht te brengen, te verspreiden en toegankelijk te maken. De lidstaten moeten tevens worden gemachtigd om te bepalen dat persoonsgegevens voor archiveringsdoeleinden verder mogen worden verwerkt, bijvoorbeeld met het oog op het verstrekken van *specifieke informatie over het politiek gedrag onder voormalige totalitaire regimes, over genocide, misdaden tegen de menselijkheid, met name de Holocaust, of over oorlogsmisdaden.*”³

De tussenkomst van de IHRA was succesvol. Als de wet, die Holocaustdocumentatie uitzonderde, niet was gewijzigd, zou het later erg moeilijk zijn geworden om nog toegang te krijgen tot dergelijke documentatie. Hoewel de AVG al sinds mei 2018 van kracht is, verschaft de loutere opname van de uitzonderingsclausule duidelijk niet automatisch toegang tot verzamelingen van Holocaustdocumentatie in Europa en over de hele wereld.

Via wettelijke en praktische maatregelen belemmeren sommige EU- en niet-EU-landen tot op heden nog altijd de toegang tot Holocaustdocumentatie. Ze laten bijvoorbeeld na praktische richtlijnen op te stellen voor de identificatie van relevante documentatie voor Holocaustonderzoek, -educatie en -herdenking. Helaas kan elk archief en elke staat daardoor naar believen de toegang tot deze documentatie bepalen.

Wanneer een land na bijzondere historische gebeurtenissen overheidsgegevens van andere staten bewaart, is het raadzaam dat het die gegevens op zo groot mogelijke schaal toegankelijk maakt.

Deze richtlijnen dienen als algemeen instrument voor de identificatie van relevante documentatie voor Holocaustonderzoek, -herdenking en -educatie. Ze zullen archieven en andere instanties helpen om hun verzamelingen te beoordelen en relevante documentatie te ontsluiten. Voor landen die onder de AVG vallen, zal deze definitie ook bijdragen aan de implementatie van overweging 158. Ze bevat namelijk een praktische invulling van de term *‘specifieke informatie over het politiek gedrag onder voormalige totalitaire regimes, over genocide, misdaden tegen de menselijkheid, met name de Holocaust’*.

Het eerste deel van dit document bevat de ‘werkdefinitie van Holocaustgerelateerde gegevens’, die de IHRA in 2012 heeft opgesteld, met de bedoeling om gegevens op te nemen die moeten worden beschouwd als Holocaustgerelateerd. Het tweede deel van dit document bevat praktische handreikingen voor de identificatie van documenten die **niet zijn opgenomen** in de definitie, maar die wel relevant zijn voor Holocaustonderzoek, -herdenking en -educatie. Het derde deel illustreert welke soorten gegevens naar de letter van de richtlijnen moeten worden bestempeld als Holocaustgerelateerd.

De IHRA-werkdefinitie van Holocaustgerelateerde gegevens⁴

Holocaustgerelateerde gegevens moeten dateren uit de eindperiode van de Eerste Wereldoorlog – tot op het moment dat de ontheemdenkampen in de jaren 1950 werden gesloten. Ze moeten aansluiten bij de wettelijke, politieke, sociale, economische en culturele status van groepen die tijdens de cruciale periode van 1933-1945 onder het overheidsbeleid leden en/of werden vervolgd. Uitzonderingen op die tijdsparementers zijn onder meer gegevens uit rechtszaken over Holocaustgerelateerde oorlogsmisdaden; getuigenissen over de Holocaust en de ontkenners; Holocaustherdenking en -herinnering; gegevens over activa en schadeloosstelling; en dossiers die deel uitmaken van grotere collecties maar relevant blijven voor de Holocaustgeschiedenis.

Het gaat onder meer om de volgende soorten gegevens:

- Tekstgegevens, die onder meer betrekking hebben op maar niet beperkt zijn tot overheidsdocumenten, gerechtelijke procedures, institutionele gegevens, persoonlijke documenten, dagboeken, memoires en correspondentie;
- Elektronische kopieën, facsimiles, afgietsels, microfilm- en fotografische reproducties;
- Werken op papier, die onder meer betrekking hebben op maar niet beperkt zijn tot pamfletten, aankondigingen, advertenties, folders, posters en kaarten;
- Videomateriaal en films;
- Audio- en videogesprekken;
- Boeken, pamfletten, manuscripten en afschriften;
- Muziekopnamen en partituren, en
- Originelen en gekopieerde afdrukken van foto's, fotoalbums, dia's en fotonegatieven.

Gegevens die relevant zijn voor Holocauststudies, hebben invloed op een brede waaier van vakgebieden. De belangrijkste ervan hebben betrekking op de systematische en door de staat gesteunde uitroeiing van ongeveer zes miljoen Joden en ca. een half miljoen Roma in Europa en Noord-Afrika door het naziregime en zijn collaborateurs. Bovendien zijn dergelijke gegevens belangrijk voor talrijke verwante vakgebieden.

Deze thema's kunnen onder meer betrekking hebben op:

- Het vooroorlogse gemeenschappelijke leven van slachtoffergroepen in de gebieden die door de Holocaust werden getroffen;
- De machtsovername door de nazi's in Duitsland en de opkomst van fascisme en etnisch geïnspireerde ideologieën en beleidsmaatregelen in andere Europese staten;
- Nazistische rassen-‘wetenschap’ en de propagandacampagne tegen Joden, Roma en andere groepen waar de nazi's vóór het begin van de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust het vizier op hadden gericht;
- Het anti-Joodse beleid van de nazi's in de jaren 1930;
- De vlucht van slachtoffergroepen uit nazibezet Europa;
- Vluchtelingengemeenschappen in verschillende landen;
- De reactie (of het gebrek daaraan) van de internationale gemeenschap op de opkomst van het nazisme en de vervolging van Joden en anderen;
- De beleidsmaatregelen en praktijken van de nazibezetting;
- De razzia's en de deportatie en uitroeiing van Europese Joden;
- De massaschietpartijen die werden uitgevoerd door mobiele doodseskaders (*Einsatzgruppen*), andere Duitse eenheden, inheemse politie, hulpeenheden en collaborateurs;
- Getto's en concentratie-, werk- en vernietigingskampen;
- De lotgevallen van Polen, Roma, homoseksuelen, getuigen van Jehova, mensen met lichamelijke en mentale handicaps, gevangengenomen Sovjetstrijders, politieke vijanden en andere groepen die tijdens de Tweede Wereldoorlog een doelwit waren;
- Vervolging van en door inheemse volkeren in nazibezet en nazigezind Europa;

- Nazicollaborateurs in relevante landen;
- Regimes van nazistische satellietstaten en de behandeling van de volkeren die onder hun juk leefden;
- Verzet tegen het nazibeleid en -optreden;
- Reddingsoperaties;
- Het leven als onderduiker tijdens de Holocaust;
- Ontdekking en onthulling van werk-, concentratie- en vernietigingskampen;
- Bevrijding van Holocaustoverlevenden;
- De opsporing en aanhouding van oorlogsmisdadigers;
- Rechtszaken over oorlogsmisdaden;
- De ervaringen van overlevenden na de bevrijding;
- Bricha en andere vlucht- en reddingsbewegingen;
- De ervaringen van Joden in ontheemdenkampen en daarbuiten na de bevrijding;
- De naoorlogse immigratie naar Palestina, de Verenigde Staten en andere landen;
- Aanspraken die werden gemaakt op restitutie- en herstelmaatregelen;
- Holocaustherinnering en -herdenking;
- Historische commissies die door de staat worden gesteund; of
- Actuele documentatie in verband met Holocaustontkenning en -verdraaiing.

De gerapporteerde onderzoeksresultaten onderscheiden zo veel mogelijk de ervaringen en gegevens die betrekking hebben op de Holocaust en op andere nazimisdaden.

Algemene richtlijnen **voor de identificatie van** **relevante documentatie** **voor Holocaustonderzoek,** **-herdenking en -educatie**

Ook al is de IHRA-werkdefinitie van Holocaustgerelateerde gegevens breed en uitvoerig, toch kan ze niet alle soorten documenten en gegevens bestrijken die door de jaren heen in archieven en andere instanties wereldwijd werden gecreëerd en verzameld. De volgende algemene richtlijnen zijn nuttig voor de identificatie en classificatie van documenten en gegevens die niet onder de werkdefinitie kunnen worden gevat.

Bij de identificatie en classificatie van documentatie moeten de volgende richtlijnen in acht worden genomen:

- Open toegang houdt in dat onderzoekers en het publiek de toestemming krijgen om documentatie in verband met Holocaustonderzoek, -educatie en -herdenking te vinden en te gebruiken. Het krijgt geen voorrang boven privacyvoorschriften, maar het spoort de archiefdiensten eerder aan om deze beginselen verstandig te implementeren en zo een evenwicht te creëren tussen privacybelangen en de tegenstrijdige vereisten van open Holocaustonderzoek.
- Holocaustgerelateerde documentatie moet op een open wijze worden geclassificeerd, naargelang de geografische en chronologische context:
 - Geografisch — Holocaustdocumentatie kan afkomstig zijn van bronnen overal ter wereld en kan momenteel in elk land worden bewaard.
 - Chronologisch — Holocaustdocumentatie dateert uit de periode van het begin van de twintigste eeuw tot op heden. Ze omvat bijvoorbeeld documenten in verband met ontheemdenkampen, rechtszaken over Holocaustoorlogsmisdaden, getuigenissen over de Holocaust en de nasleep ervan, politionele en gerechtelijke gegevens, migratie- en opsporingsdossiers en gegevens in verband met restitutie- en compensatie-inspanningen, getuigenissen, memoires en andere ‘slachtofferbronnen’ en herinneringsinspanningen.

- Deze gegevens omvatten documenten die op lokaal, regionaal en (inter) nationaal niveau werden gecreëerd of bewaard.
- Een collectie is relevant voor de Holocaust zodra één document of bestand dat er deel van uitmaakt, Holocaustgerelateerd is.
- Vaak vermelden bestandbeschrijvingen in de archiefcatalogus niet noodzakelijk dat de documenten in het bestand Holocaustgerelateerd zijn. Het wordt aanbevolen om de bestanden en documenten die er deel van uitmaken, tegen het licht van de IHRA-werkdefinitie en van deze richtlijnen te houden.

Soorten gegevens die als Holocaustgerelateerd moeten worden geïdentificeerd

Er moet worden benadrukt dat relevante gegevens afkomstig kunnen zijn uit de periode voor, tijdens en na de Holocaust.

De volgende lijst met voorbeelden is niet alomvattend:

- Documentatie van Joodse leerlingen en docenten in lokale scholen en universiteiten (bestanden van het ministerie van Onderwijs);
- Documentatie van identiteitskaarten, paspoorten, burgerschaps- en verblijfplaatsgegevens (bestanden van Binnenlandse Zaken of van de politie);
- Fascistische rassen-‘wetenschap’ en anti-Joods beleid;
- Bestanden van sanatoria/tehuizen, die centraal staan in het onderzoek naar nazistische ‘euthanasie’ (1940–1945) en de misdrijven die onder het mom van medisch onderzoek werden begaan;
- De vlucht van slachtoffergroepen binnen of vanuit het door nazi’s bezette Europa en door fascistische bezette landen;
- Vluchtelingengemeenschappen in verschillende landen;
- (Kadaster)tellingen van Joden en handhaving van anti-Joodse maatregelen;
- Gegevens over collaborateurs (nationale en lokale bureaus van Binnenlandse Zaken, politie en gemeenten);
- Kadastrale gegevens van vastgoedbezit;
- Gegevens uit het bank- en verzekeringswezen;

- Gegevens van kunstzaken en veilinghuizen;
- Aankopen uit musea en bibliotheken en andere gegevens;
- Gegevens van de belastingdienst, het notariaat en de Kamer van Koophandel, en andere financiële documentatie in publiek- en privaatrechtelijke archieven, met inbegrip van auditgegevens;
- Kerkelijke gegevens;
- Dossiers over medewerkers in publiek- en privaatrechtelijke instellingen;
- Documentatie met betrekking tot de confiscatie, plundering en onteigening van eigendom;
- Ziekenhuisgegevens;
- Archieven en gegevens van Joodse congregaties en gemeenschappen;
- Reddingsoperaties en humanitaire bijstand van neutrale landen, met inbegrip van een visumbeleid voor vluchtelingen;
- Persoonsgegevens in dossiers met betrekking tot denationalisatieprocessen;
- Gegevens in verband met sociale hulpverlening;
- Dossiers met betrekking tot de re-integratie en/of de terugkeer van slachtoffers in naoorlogse samenlevingen, welzijnsmaatregelen en wetten ten gunste van voormalige slachtoffers;
- Post-Holocaustverbintenissen: memoires/films/kunstwerken/geschriften van de volgende generaties (in overeenstemming met de regelgeving omtrent het auteursrecht);
- Gegevens over de geschiedenis van instellingen die de Holocaust documenteren en die rond Holocausteducatie en -verzoening (met inbegrip van zeer vroege initiatieven) werken.

Voetnoten

- 1 Het woord 'Roma' wordt in dit document gebruikt als een overkoepelende term die verschillende verwante groepen omvat, die al dan niet sedentair leven, zoals Roma, Travellers, Gens du voyage, Resandefolket/De resande, Sinti, Camminanti, Manouches, Kalés, Romanichels, Boyash/Rudari, Ashkalis, Égyptiens, Yéniches, Doms, Loms en Abdal, die een eigen cultuur en levenswijze hebben hebben. Dit is een verklarende voetnoot, geen definitie van het begrip 'Roma'.
- 2 'Stockholmverklaring.' IHRA, Jan 2000, <https://www.holocaustremembrance.com/nl/about-us/stockholmverklaring>. Geraadpleegd op 1 februari 2022.
- 3 Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG (algemene verordening gegevensbescherming), <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/2016-05-04>. Geraadpleegd op 1 februari 2022.
- 4 'IHRA-werkdefinitie van Holocaustgerelateerde gegevens.' IHRA, <https://www.holocaustremembrance.com/nl/resources/working-definitions-charters/working-definition-holocaust-related-materials>. Geraadpleegd op 1 februari 2022.

Deze werkdefinitie werd in 2012 opgesteld voor het Archival Access Project van de IHRA. Het blijft een nuttig en praktisch instrument voor de doeleinden van dit document, ook al moet de definitie worden bijgewerkt, bijvoorbeeld vanwege de vooruitgang in onderzoek, kennis en technologie.

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE